

ВЧИМО МІРКУВАТИ “В ДУМЦІ”: прийоми розвитку логічного мислення учнів

Тетяна КРИВОШЕЯ, канд. пед. наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Одне із найскладніших педагогічних завдань — розвиток мислення дітей. Авторка публікації ознайомлює з підходами психологів до вирішення цієї проблеми, а також пропонує низку ігор та вправ, які варто застосовувати на уроках у початковій школі для формування в учнів здатності міркувати подумки*.

Проблема розвитку мислення особистості в психолого-педагогічній науці була актуальною ще в часи Сократа. Саме розвинене мислення сучасні науковці вважають запорукою успіху людини будь-якої професії. Це спонукає вчених до пошуку нових прийомів і методик його розвитку, зокрема і в учнів. Психологи, серед яких А. Зак, Н. Лобанова, В. Магкаєв, Я. Пономарьов, А. Фурман, наголошують на важливості розвитку здатності діяти “в думці” — у внутрішньому плані дій (ВПД).

Цю здатність розглядають як фундаментальну складову інтелекту, що полягає у спроможності учнів аналізувати, шукати розв’язки завдань, планувати шляхи їх вирішення та прогнозувати результати подумки. Вона виключає безпосереднє маніпулювання предметами і дає змогу оперувати наочними, схематичними, знаково-символьними образами, що заміняють ці предмети і базуються на добре розвиненій пам’яті, увазі, уяві, умінні логічно мислити й на здатності до візуального сприйняття інформації. Формувати її надзвичайно важливо вже у молодшому шкільному віці.

В. Давидов вважає, що при наявності у школяра розвиненої здатності діяти “в думці” йому під силу будь-яке навчальне завдання. В основі розвитку цієї здатності, за П. Гальперіним, лежить теорія поетапного формування розумових дій і механізм перетворення розгорненої зовнішньої маніпулятивної дії дитини чи дорослого на внутрішню, згорнену, індивідуальну дію. Крім того, психофізіологічним підґрунтям розвитку здатності діяти подумки є взаємодія обох півкуль головного мозку, оскільки учень, виконуючи завдання “в думці”, змушений **постійно переходити від оперування вербальною інформацією (цифровою або словесною) до образно-просторових перетворень у внутрішньому плані дій**. Таким чином відбувається потужна активізація резервів

**Якщо ми уважні і очі в нас пильні,
Завдання розв’яжемо будь-яке вільно.**

(Надіслала О. Чеберко, м. Мелітополь, Запорізька обл.)

* Зразки основних завдань, спрямованих на розвиток здатності діяти “в думці”, та методика роботи з ними буде розкрито в “УПШ”, №3–4.

усього мозку, що в кінцевому результаті сприяє підвищенню рівня розумового розвитку учнів.

Етапи розвитку здатності діяти “в думці” (за Я. Пономарьовим)

- I. Учні можуть уявити ситуацію, описану в завданні, але неспроможні виконувати дії з предметами “в думці”. Завдання опрацьовують шляхом маніпуляцій з предметами, з опорою на наочність (наприклад, учень може водити по ігровому полю фігуру, визначаючи правильний хід).
- II. Школярі здатні уявити ситуацію, описану в завданні, і виконати подумки ті дії з предметами, які до цього здійснювали реально. Спланувати нову послідовність дій “у думці”, не опрацювавши її практично, вони не можуть.
- III. Учні виконують “у думці” побудову невеликої послідовності дій з опорою на наочність (наприклад, дивлячись на написані математичні вирази або на ігрове поле, не торкаючись до нього).
- IV. Подумки діти будують невелику послідовність дій без опори на наочність, хоча ще неспроможні прорахувати до кінця весь план роботи над завданням, не можуть розв’язати задачі з великою кількістю мисленневих “кроків”.
- V. Найвищий рівень, який характеризується здатністю учнів повністю керувати своїми діями “в думці”, упевнено розробляти план дій, розрахований на значну кількість ходів або “кроків”.

Безперечно, сам процес розвитку здатності діяти “в думці” досить тривалий і повільний (завершується приблизно в дванадцять років), а тому потребує від учителя початкових класів добору або корекції завдань, які сприятимуть розвитку вміння обчислювати, міркувати і планувати свої дії подумки.

У школі I ступеня формування внутрішнього плану дій може здійснюватися на різних уроках з використанням як програмового змісту, так і з залученням додаткового матеріалу. Детальніше розглянемо особливості роботи з розвитку здатності діяти “в думці” на підготовчому етапі. Продемонструємо таку діяльність прикладами завдань до уроків математики в початковій школі.

Ігри та вправи на відтворення предметів з пам’яті

Завдання такого типу можна починати пропонувати на уроках у 1-му класі, коли вчитель викладає кілька геометричних фігур, а діти мають запам’ятати і відтворити послідовність їх розташування, колір або розміри. Час демонстрування (5–10 секунд) і кількість фігур залежить від віку дітей і швидкості їхнього запам’ятовування.

Варіантами такого виду завдань може бути перестановка місцями предметів (фігур, іграшок), їхнє зникнення або заміна іншими предметами. Найпростіші ігри і вправи: “Запам’ятай і відтвори” (слова, предмети, цифри), “Що зникло?”, “Постав цифри (предмети, іграшки) на місце”, “Відтвори орнамент” тощо.

“Джміль” — на допомогу педагогам

Сюжетні картини для тренування пам’яті й уваги

Кожна обкладинка журналу “Джміль” — це деталізована сюжетна картина, яка може стати чудовою дидактичною наочністю для ігор на кшталт “Пильне око”, “Що де було?”, “Що сховано?” тощо.

Перевірте себе! На обкладинці лютневого випуску знайдіть kota:

- який вийшов на полювання;
- який спить;
- який радіє снігу;
- який знає правила дорожнього руху;
- який зазнав травми.

Надішліть лист із темою “Замовляю «Джміль» №2, 2020” на електронну пошту books@dsvvit.com.ua. У листі вкажіть свої прізвище, ім’я та по батькові, поштову адресу, індекс, телефон.

Якщо маєте запитання, телефонуйте: (044) 486-13-32, (067) 504-50-22, (050) 761-72-59

УВАГА! ЗМІНЮЄТЬСЯ ФОРМАТ ЖУРНАЛУ!

З наступного, 2021 року, фаховий часопис

“Учитель початкової школи” виходитиме в електронному вигляді.

У перехідний період — з березня 2020 року — ви отримуватимете спарені номери з двох частин:

- перша (с. 1–48) — у друкованому вигляді;
- друга (с. 49–96) — в електронному.

Графік виходу видання у 2020 році

Випуск	Місяць виходу
№ 3–4	березень
№ 5–6	травень
№ 7–8	липень
№ 9–10	вересень
№ 11–12	листопад

Детальніше про електронну версію журналу — у березневому випуску:

- особливості роботи сайту upsh.com.ua
- отримання коду доступу до електронної версії
- порядок використання матеріалів сайту
- е-додатки до статей
- акційна передплата

Будьте завжди у курсі педагогічних новинок — читайте журнал “Учитель початкової школи”